

Libris

VINTILĂ HORIA

Respect pentru oameni și cărți

CRUCEA

La Croix

Traducere de Ileana Cantuniari

Prefață de Radu Preda

Ilustrații de Marian Zidaru

EDITURA VREMEA

BUCUREȘTI

2017

TEMA FUNDAMENTALĂ A CREȘTINISMULUI

CRUCEA

La mijlocul și poate chiar la sfârșitul unei călătorii, este un lucru pe care tocmai o parcurgem, se înfruntare dat fiind că este repus în discuție o teamă capabilă să mărească perspectivele prin însuși faptul că este o temă. Căci ne putem gândi ca tema fundamentală a creștinismului. Situați la sfârșitul unui timp, obligați să considerăm crucea ca simbolul de pe urmă, creșterea noastră ne va conduce neîndoielnic, într-un mod logic și intuitiv totodată, spre latitudinea istorică și eshatologică pe care acest simbol o ascunde și o revelează în dubla sa protecție în spațiu și în timp. Căci există un sens orizontal și un sens vertical în metageografia crucii, care indică în mod precis o posibilitate de completitudine înscrisă în însăși inima misterului creștin. Contemplarea misterului crucii, tocmai în acest moment de confuzie și de incertitudine pe care nici chiar Biserica nu a știut să-l evite, nu se pare indispensabilă, nu numai pentru un creștin, ci și pentru un credincios aparținând oricărei alte confesiuni. Pentru că simbolismul crucii, în proiecția sa ultimă, se presupune că ne antrenează spre un soi de explozie universală a adevărului, ceea ce ar implica o nouă posibilitate de a înțelege Ființa. Filozofia ar putea astfel, depășind înșelămintea raționalistă, să-și recupereze funcția sa presocratică, în vreme ce teologia s-ar reîntoarce la căutarea unică a

I

TEMA FUNDAMENTALĂ A CREȘTINISMULUI

La mijlocul și poate chiar la sfârșitul unei perioade precum aceea pe care tocmai o parcurgem, de întunecare dat fiind că este crepusculară, limpezitoare însă ca o toamnă capabilă să mărească perspectivele prin însuși faptul sosirii ei, tema crucii ne poate apărea ca tema fundamentală a creștinismului. Situați la sfârșitul unui *timp*, obligați să considerăm crucea ca simbolul de pe urmă, cercetarea noastră ne va conduce neîndoielnic, într-un mod logic și intuitiv totodată, spre latura istorică și eshatologică pe care acest simbol o ascunde și o revelează în dubla sa proiecție în spațiu și în timp. Căci există un sens orizontal și un sens vertical în metageografia crucii, care indică în mod precis o posibilitate de completitudine înscrisă în însăși inima misterului creștin. Contemplarea misterului crucii, tocmai în acest moment de confuzie și de incertitudine pe care nici chiar Biserica nu a știut să-l evite, mi se pare indispensabilă, nu numai pentru un creștin, ci și pentru un credincios aparținând oricărei alte confesiuni. Pentru că symbolismul crucii, în proiecția sa ultimă, se presupune că ne antrenează spre un soi de explozie universală a adevărului, ceea ce ar implica o nouă posibilitate de a înțelege Ființa. Filozofia ar putea astfel, depășind moștenirea raționalistă, să-și recupereze funcția sa presocratică, în vreme ce teologia s-ar reîntoarce la căutarea unică a

obiectului său, redevenind, așa cum o afirma Heidegger, „o teologie a crucii”¹. Nu este apocaliptic, vreau să spun revelator?

Din vremurile semnificației sale istorice și sociale timpurii, când ea simboliza un obiect instrument de tortură și moarte, până la această deschidere ecumenică pe cale s-o asimileze înseși esenței sfârșitului de pe urmă, crucea a cunoscut o evoluție care, încă de la început, a depășit planul vital al noii religii, dar care, cu timpul, a devenit pregătire, împlinire, maturizare în și prin Hristos, ca să ne apară, dincolo chiar de creștinismul reprezentat de Biserică, drept simbolul universal prin excelență, simbol plasat în centrul unei Parusii, care îi implică și înglobează nu doar pe creștini, ci omenirea întreagă, așa cum a fost ea mereu proiectată spre viitorul cel mai îndepărtat, dar nu și cel mai puțin posibil, acela al sfârșitului timpurilor în cadrul tuturor religiilor. Ea devine astfel ființa suferindă, chinuită, din mijlocul răscrucilor vieții, măsura existenței supuse tuturor riscurilor, dar și, mai cu seamă, șansa autodepășirii, învingerii limitelor și neînțelegerilor, șansa de a se confunda în mod esențial cu Ființa în sine. Omul este cuprins în ea și aici rezidă sensul ascuns al creștinismului ca religie ultimă care coincide perfect cu evoluția însăși a Istoriei.

Într-adevăr, expansionismul ideii creștine este cel care ne face să înțelegem omul în ceea ce am putea numi, urmând învățătura gânditorilor moderni și contemporani – de la Vico până la Toynbee – o filozofie a istoriei, sau ceea ce Henri-Irénée Marrou numea o „Teologie a Istoriei”², iar Jean Daniélou „misterul Istoriei”³. Și dacă noi ne încumetăm să continuăm aici învățătura lui Heidegger, care vorbea în tinerețe de latura practică sau pragmatică a oricărei dezvoltări teologice, în

¹ „Heidegger et la question de Dieu” de P. Corset, in *Revue de l'Institut Catholique de Paris*, janvier-mars 1982.

² *Théologie de l'Histoire*, Éditions du Seuil, Paris, 1968.

³ *Essai sur le mystère de l'Histoire*, Éditions du Seuil, Paris, 1953.

Libris

sensul istoric al cuvântului, atunci ne vom afla din capul locului în fața imaginii universale semnificată prin acest centru al lumii și al Istoriei care este crucea: Imperiul Roman își concentrează brusc voința de putere, care nu are întru nimic de-a face cu nașterea și activitatea lui Hristos, în aparență măcar, în acel eveniment unic, pornind de la care vom socoti datele ce vor deveni un trecut, menit să explice un viitor, configurând un orizont, pentru prima oară, dar și pentru ultima oară, universal. Roma devine astfel motorul unei deschideri spațiale metapolitice, care nu este altceva decât o dezvoltare continuată de-a lungul mai multor veacuri, al cărei țel nu este acela de a crea putere sau ordine, ci un spațiu pe măsura Aceluia care avea să corecteze traiectoria omului, mântuindu-l, purificându-l și adăugându-i o dimensiune de eternitate, psihosomatică, pentru a o numi astfel, pe care omul o uitase și poate că nu o cunoscuse niciodată înainte de începutul erei creștine. Nazaret și Ierusalim vor face parte din Istoria Romei care aderă la un sens ecumenic încă de la începuturile sale. Roma a fost întotdeauna în Roma, evoluția sa profană nefiind decât un fragment al Istoriei sacre, în același mod în care descoperirea Americii și imperiul spaniol, la fel ca lupta actuală pentru cucerire și dominație tinzând spre Statul universal, nu sunt decât etape ce duc la o expansiune, de aceeași factură ca efortul roman, al cărui sfârșit ultim se confundă cu reîntoarcerea lui Hristos, reîntoarcere care implică specia umană în totalitatea ei supusă Judecății și iertării, ceea ce nu ar fi, în fond, decât o nouă etapă, aceea a dezvăluirii sau a întâlnirii cu Dumnezeu. Crucea ca dimensiune dominantă a Săptămânii Mari culminând cu moartea și învierea lui Dumnezeu muritor și nemuritor, ca și ascensiunea lui Dante din infern până în vârful paradisului unde Dumnezeu îl întâmpină, devin astfel trepte hermeneutice și chei. Totul se desfășoară în jurul unei drame care începe cu zidirea lui Adam, se îndreaptă spre o devenire istorică încă din clipa păcatului și a primilor pași în afara paradisului terestru, capătă un nou avânt odată cu

apariția lui Hristos și își află în alchimia celestă a crucii drumul spre concluzie. Gestul uman cel mai puțin înzestrat cu transcendență, la fel ca *gesta* cea mai încărcată de consecințe, actul cel mai profan și chiar profanator, nu ar fi decât miimi de strădanii făcute pentru ca destinul omului să tindă spre mântuire, concluzie a unei tragedii universale pe care nimeni nu a așezat-o în această lumină, nici măcar Milton în al său *Paradis pierdut*. Și nici Thomas Mann, Raymond Abellio sau Hermann Hesse, Rilke sau Claudel.

Trebuie să credem că ponderea creștinismului ca organizare și viziune asupra lumii (*Christentum* după Heidegger) a împiedicat dezvoltarea unei cristianități (*Christlichkeit*) în toate sensurile și nu doar teologice. Ar exista așadar, potrivit autorului cărții *Sein und Zeit*, o „teologie a crucii”, autentică teologie creștină, înlăturând cealaltă teologie, cea neautentică, aceea care nu ține seamă decât de evoluția creștinismului în lume și care a provocat astăzi o teribilă confuzie între religie ca mesaj ezoteric menit să ne convertească la propria noastră posibilitate de mântuire, și religie ca mesaj social pe cale să transforme Biserica într-o simplă societate anonimă pentru apărarea drepturilor omului, ceea ce, apropiind-o totuși de conceptul de revoluție, o anihilează ca religie propriu-zisă. Cristianitatea, sub acest aspect, nu este nici o morală, nici un program de reformă socială sau politică, scopuri lipsite de transcendență și de ecumenicitate.

Și este foarte posibil ca un concept atât de ispititor precum acela de libertate să fi fost unul dintre motivele provocatoare de confuzii. Libertatea este, într-adevăr, unul din țelurile sufletului omenesc aici pe pământ; dar nu al trupului, ceea ce ne-ar conduce spre Sade și libertinajele actuale. „Aici, scrie René Alleau, se poate măsura cel mai bine cât de esențială rămâne diferența pe care

propunem s-o observăm între sintem⁴ și simbol, între uman și suprauman, căci cele mai grave conflicte din Istorie s-au născut dintr-o confuzie fundamentală între SOCIAL și SACRU, între legăturile mutuale temporale și LEGĂTURA ETERNĂ pe care divinitatea însăși o instituie între ființa limitată și Principiul său, sub forma revelată a simbolului.”⁵

Orice interpretare a creștinismului în afara simbolului crucii și a tot ce semnifică ea pentru Hristos și pentru noi devine astfel o aporie cu chip inuman. Tiraniile se nutresc cu ea. Ne trezim oarecum siliți să refacem itinerariul crucii spre a evita erorile funeste la care este supus omul acum ca la un soi de încercare. Nu este cu puțință, într-o corectă logică, să apărăm drepturile omului fără a ține seamă de om, să manevrăm abstractul în detrimentul concretului. Odată convinși că nu există nimic mai concret decât crucea, confuzia ar înceta și valorile prinse în capcana acestei confuzii ar reveni la nivelul lor real, iar Libertatea nu ar fi astăzi decât o valoare alterată.

Înainte de a pătrunde în profunzimile acestui prim capitol, mi se pare indispensabil să las să cadă un accent grav inițial peste ceea ce numeam la început symbolismul ultim al crucii, care mi se pare intim legat de actualitatea creștinismului, dincolo de crizele, convulsiile și șovăielile sale, rezultate directe ale înfruntărilor cu lumea modernă, duse până la capăt de o folosire limitată a esenței lui. Trecerea sa la existență s-a transformat astfel, în cursul ultimelor cinci-șase veacuri, de

⁴ René Alleau, *De la nature des symboles*, Éd. Flammarion, Paris, 1958: „SUNTEMA în greacă, SYNTHEMA în latină, nu a fost tradus în franceză și nici în alte limbi și ne putem întreba din ce motiv, dat fiind că este singurul (termen) care desemnează precis orice fel de «LEGĂTURĂ MUTUALĂ»... Teserele, cuvintele stabilite, principalele semne ale legăturilor mutuale și mai cu seamă cele care aparțin domeniului comunicațiilor între oameni sunt SINTEME; nu sunt SIMBOLURI.” (p. 117).

⁵ *Op. cit.*, p. 29.

la cele dintâi dezbateri umaniste până la acest sfârșit de ciclu, într-un penibil proces de abandon. Toledo gol, lipsit de viață omenească, pe care El Greco îl zugrăvește în atât de celebrul său tablou, nu este decât imaginea acestui abandon, pe care Hölderlin la rândul său îl surprinde atunci când ne vorbește despre templele abandonate de Zei. Dumnezeu nu a murit, idee absolut lipsită de noimă, contradicție în termeni, căci Dumnezeu fiind nemuritor prin esența sa nu poate muri; omul este acela care, smuls divinității de-a lungul erei umaniste, l-a făcut să moară în străfundul sufletului său redevenit păgân. Revenirea la sensul holistic al crucii, la semnificația sa totală în plină derută creștină, dar și, fără nicio îndoială, în plină agonie a creștinismului, după cum numea Unamuno această criză din urmă, furioasă luptă cu îngerul și cu demonii, mi se pare de o însemnătate demnă de amploarea crizei înseși. Vreau să spun că singura religie care posedă un simbol unic, rapid perceptibil, este religia creștină. Și fac referire mai cu seamă la cele trei religii monoteiste. Căci nu se poate confunda iudaismul cu steaua lui David, care simbolizează Vechiul Testament, strămoș sau precursor al mesajului creștin, în vreme ce Islamul, în calitate de religie care refuză orice ideogramă a limbajului său atât artistic cât și religios propriu-zis, nu găsește în semilună decât un simbol războinic, semnul expansiunii sale, pe care noi îl putem considera mai degrabă ca un motiv exoteric decât ezoteric. Semnul crucii, ca imagine unică și posibilitate teologică exclusivă, răspunde nu numai unei înțelegeri din exterior a ceea ce Heidegger numea creștinătate, dar regăsește, după cum vom vedea mai apoi, în-sinele ezoteric al unui fel de a fi în timp, cu tot ce implică acest lucru ca moarte și resurrecție, trecere și eternitate, care depășește, unificându-le, toate ezoterismele. Această teză se îndepărtează evident de concluziile lui René Guénon și ale continuatorilor săi, trecuți aproape cu toții la Islam, care se bazează pe argumentul guénonian al căderii creștinismului în exoterism în momentul în care doctrina secretă se dilua și se pierdea în mlaștinile raționaliste ale Renașterii, pentru a

sfârși în compromisuri și în întunecarea lumii moderne. Cred, la rândul meu, că simbolismul crucii, semnul în sine, nu a încetat vreodată să fie prezent atât în temple cât și în conștiințe, în afară de protestantism în care el a fost eliminat, la fel ca și altarul, și în care, odată ce misterul și-a schimbat numele, religia devine o ideologie, o hermeneutică supusă capriciilor istorice ale interpreților, un dialog între oameni, din ce în ce mai îndepărtați de rădăcinile lor. De aceea dispariția altarului și a crucii a dus aici la eliminarea sfinților, provocând acea solitudine a credinciosului, abandonat sieși, solitudine care stă la baza existențialismului nordic și a oricărui proces de demitificare, în cadrul căruia nu numai ezoterismul crucii nu mai are sens, dar în care exoterismul însuși, ca și logica vitală a creștinului în cotidian, se șterg în fața incertitudinii și angoasei. Acest creștinism nu mai este un creștinism. Dumnezeu devine om tot mai mult, astfel că în luteranism conceptul contradictoriu al morții lui Dumnezeu a devenit posibil, cu tot ce implică acest lucru ca provocare și deformare în mediile catolice antrenate spre criză de evitarea sistematică a crucii și a simbolismului ei tradițional.

Și astfel revin la firul conducător al acestui eseu.

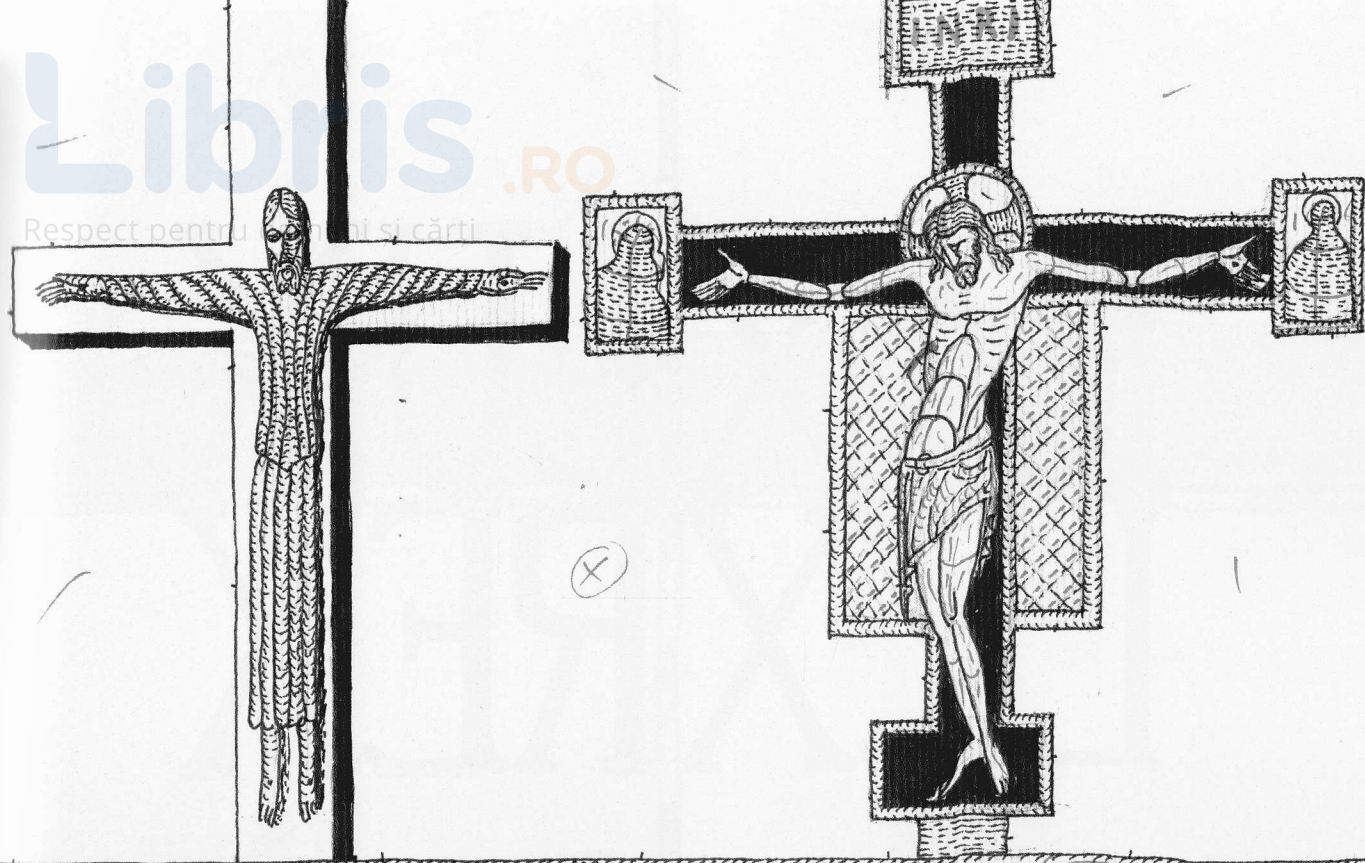
*

Adresându-se discipolilor săi, când a fost crucificat la Roma, Sfântul Apostol Petru ar fi exclamat, potrivit afirmațiilor din *Actus vercellenses*: „Voi cei ce nădăjduiți întru Hristos, o cruce nu poate fi pentru voi ceea ce pare să fie...” Cuvinte surprinzătoare la prima vedere, dar direct legate de ezoterismul creștin al primelor timpuri și care își află sursa în învățătura însăși a lui Iisus. „Pentru a înțelege limpede învățătura doctrinară a Revelației creștine, scrie Frithjof Schuon, trebuie să admitem... dublul stadiu al propovăduirii creștine.” Și, mai departe: „Evangheliile sunt pline de reticențe calculate, de aluzii la inițierea creștină. Citim în ele: «Cine poate înțelege să înțeleagă; cine

are urechi de auzit să audă.» Iisus adresându-se mulțimii folosește mereu pilde: «Căutați, spune el, și veți afla; bateți și vi se va deschide.» Adunările erau secrete. Cineva era admis doar în condiții determinate. Nu se ajunge la cunoașterea completă a doctrinei decât trecând prin trei stadii diferite de instruire.” „... iar *semnul crucii* le servea ca să se recunoască unii pe alții.”⁶

Nimic mai limpede în sensul pe care vreau să-l indic decât cuvintele Sfântului Petru. Crucea nu este ceea ce pare a fi. Există așadar, de la deschiderea creștină, încă din timpul vieții lui Hristos, un simbolism al crucii, care va sta la baza dezvoltării unei doctrine secrete, la baza unui ezoterism. Înainte de primii gnostici, faptele și gesturile lui Hristos, evidente în felul său de a propovădui, de a încărca cu sens minunile sale, de a constitui un itinerariu ezoteric, de la nașterea sa până la moartea sa pe cruce, indică o intenție secretă și fac posibilă o înlănțuire doctrinară care începe cu Evangheliile și sfârșește probabil cu *Divina Comedie*, documente fondatoare, pe de-o parte, și hermeneutice, pe de altă parte, eșalonând perioada formatoare a ezoterismului creștin pe o perioadă de treisprezece veacuri. Proces întrerupt, cel puțin într-un mod superficial sau aparent, în momentul în care umanismul, în secolul XV, intersectează structura creștină. Biserica devine, începând de atunci, tot mai exterioară și sfârșește, în pragul Revoluției franceze, prin a nu-și mai înțelege propriile simboluri. Din punct de vedere arhitectonic, stilul clasic, păgânizant, al Renașterii, își va lua asupra-și sarcina de a șterge treptat simbolismul ezoteric al catedralelor gotice, atât de profund impregnat de esențele originare, atât de fidel expresive. Conținutul creștin rămâne fără conținător. Vom asista astfel la căutarea unui stil sacru de fiecare dată când o epocă își schimbă mesajul profan. Cupola revine odată cu umanismul, ansamblul clasic își face din nou

⁶ *De l'unité transcendante des Religions*, Paris, 1948.

Crucifix 1,2 -

X

15
- 311 2017

LE THEME FONDAMENTAL DU CHRISTIANISME

Au milieu et peut-être même à la fin d'une période comme celle que nous sommes en train de traverser, obscurcissante en tant que crépusculaire, éclaircissante tel un automne capable d'augmenter les perspectives par le fait même de la chute, le thème de la croix peut bien nous apparaître comme le thème fondamental du christianisme. Situés au bout d'un temps, ~~obscurcissants~~^{celle-ci} à considérer la croix comme un symbole dernier, notre incision nous mène sans doute, de façon logique et intuitive à la fois, du côté historique et eschatologique que ce symbole cache et révèle dans sa double projection dans l'espace et dans le temps. Car il y a un sens horizontal et un sens vertical dans la métagéographie de la croix, qui indiquent de façon précise une possibilité de complétude inscrite dans le cœur même du mystère chrétien. Contempler le mystère de la croix, juste en ce moment de confusion et d'incertitude, dont l'Eglise elle-même n'a pas su s'aloigner, me ~~paraît~~^{paraît} indispensable, non seulement pour un chrétien, mais aussi pour un croyant appartenant à ~~une~~^{une} autre confession. Car le symbolisme de la croix, dans sa projection ultime, est censé nous entraîner vers une espèce d'éclatement universel de la vérité, ce qui impliquerait une nouvelle possibilité d'envisager l'être. La philosophie pourrait ainsi, par dessus l'héritage rationaliste, récupérer son emploi présocratique, tandis que la théologie reviendrait à la quête unique de son objet, en redevenant, comme Heidegger l'affirmait, "une théologie de la croix". N'est-ce pas apocalyptique, je veux dire révélateur?

Depuis les temps de sa signification historique et sociale première, quand elle symbolisait un vil instrument de torture et de mort, jusqu'à cet épanchement oecuménique qui est en train de ~~transformer~~^{transformer} l'assimiler à l'essence même des fins dernières, la croix a connu une évolution qui, dès le début, dépassa le plan vital de la nouvelle religion, mais qui, avec le temps, devint préparation, accomplissement, mûrissement dans et par le Christ, pour nous apparaître, au delà même du christianisme représenté par l'Eglise, comme le symbole universel par excel-

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

Marian Zidaru

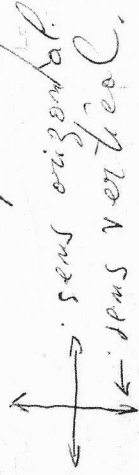
CAIET DE LUCRU

ilustrații pentru eseul

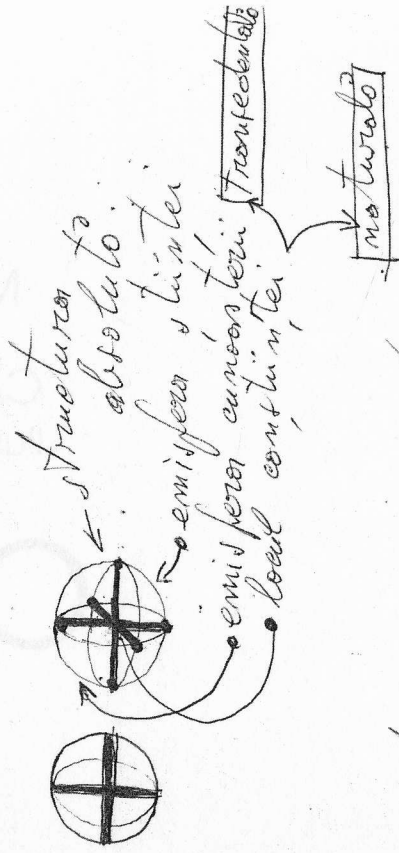
CRUCEA

de Vintilă Horia

- Crucea = 1 emă pământului a creșterii mântuirii
- Simbol de Timp. - Crucea = simbol al pe viitor.

- Teologie a crucii - Heidegger (apocaliptic)
- cele mai grave conflicte sau nosen ^{adesea} dintre o confuzie fundamentală, între social și sacru.
- Crucea = concretul absolut.
- Crucea = simbol unic, rapid conceput.
- Remastering - lucrarea exterioră.
- ezoterism = "eu introduc", elocințioasă, dezvăluie adevăruri ascunse.
- Crucea dărează de cunoaștere (pomul cunoașterii)
- mesager, mes extensiv.
- A cunoaște și a iubi - tehnica cunoașterii.
- Crucea = simbol al iubirii.

- Caracteristică are rezonanță cosmică, spirituale claruri sunt primele roade ale creației chemate spre slavă. - crucea acceptă